

PERSONAL INFORMATION SECURITY AS A GLOBAL PROBLEM OF OUR TIME

Sadikov Khamid Makhmudovich

Acting Professor, Termez University of Economics and Service

ANNOTATSIIYA: Maqolada bugungi kunda xavfsizlik ko'pincha favqulodda vaziyatlarni, inson uchun xavfli bo'lgan vaziyatlarni o'rganishda va xavfsizlik sohasida insonning oqilona faoliyati usullarini ko'rib chiqadigan xavfsizlik madaniyati bilan bog'lik masalalarni o'rganishda muximligi yuzasidan fikrlar bayon qilingan.

Kalit suzlar: O'quvchi, axborot xavfsizligi, madaniyat, moxiyat, siyosat, me'yoriy hujjat, ilmiy adabiyot, yondashuv, jamiyat, davlat.

АННОТАЦИЯ: В статье изложены взгляды на важность безопасности сегодня, которые часто используются при изучении чрезвычайных ситуаций, ситуаций опасных для человека, а также при изучении вопросов, связанных с культурой безопасности, с учетом методов рациональной человеческой деятельности в сфере безопасности.

Ключевые слова: Читатель, информационная безопасность, культура, сущность, политика, нормативный документ, научная литература, подход, общество, государство.

ABSTRACT: This article presents views on the importance of security today, which are often used in the study of emergency situations, situations dangerous to humans, and issues related to security culture, taking into account methods of security.

Keywords: Reader, information security, culture, essence, policy, normative document, scientific literature, approach, society, state.

Xozirgi kunda maktab o'quvchilarining axborot xavfsizligini ta'minlash muammosini hal qilish kontekstida asosiy bo'lgan "xavfsizlik", "axborot xavfsizligi", "shaxsning axborot xavfsizligi" tushunchalarini tahlil qilishdan boshlash tavsiya etiladi, chunki ularning mohiyati va xususiyatlari, ma'no talqini pirovard natijada davlat siyosati va pedagogik hamjamiyatning bu boradagi faoliyatini belgilab beradi.

Ushbu atamalar me'yoriy hujjatlarda ham, ilmiy adabiyotlarda ham keng qo'llanilishiga qaramay, hozirgi vaqtda ushbu tushunchalarni aniqlashga yagona yondashuvlar mavjud emas va shuning uchun dastlab ularning genezisi, mohiyati va mazmunini ochib berishni boshlash kerak.

"Xavfsizlik" tushunchasini tushunish insoniyat jamiyatining davlatning kelib chiqishi va rivojlanishi, uning jamiyat va uning fuqarolarining xavfsiz va erkin rivojlanishini ta'minlaydigan institutlari haqidagi qarashlarining uzoq evolyusiyasi davrida sodir bo'ldi.

"Xavfsizlik davlatning asosiy fazilatidir", deb ta'kidlagan B.Spinoza, J.Russo esa "o'z-o'zini saqlash g'amxo'rligini" davlatning eng muhim g'amxo'rliqi deb hisobladi.

Hozirgi vaqtda "xavfsizlik" tushunchasining mohiyatini o'rganishga zamonaviy tadqiqot yondashuvlari tahlili shuni ko'rsatadiki, bu muammo xorijiy va o'zbek olimlari tomonidan faol o'rganilmoqda.

Xavfsizlik murakkab ijtimoiy-siyosiy hodisa bo'lib, uni turli bilim sohalarida ishlaydigan mutaxassislar o'rganadilar. Bu bizning "xavfsizlik" tushunchasining taklif qilingan ta'riflarida aks etadi.

Xususan, psixologlar – buni hayotiy ehtiyojlar va manfaatlarni himoya qilish zarurligini his qilish, idrok etish va tajriba sifatida; advokatlar – shaxslar va jamiyatni himoya qilish, ularning huquq va erkinliklarini ta'minlash uchun qonunlarda belgilangan huquqiy kafolatlar tizimi sifatida; faylasuflar – jamiyatning davlat, rivojlanish tendensiyalari va yashash sharoitlari, uning tuzilmalari, institutlari va muassasalari sifatida; siyosatshunoslar – ma'lum bir tizimning mulki va davlatning bir qator tizimlari va organlari faoliyati natijasi, shuningdek, shaxs, jamiyat va davlat himoyasini ta'minlash bo'yicha belgilangan vazifalarga erishishga qaratilgan faoliyat jarayoni sifatida ochib berishadi.

Tizimli-faoliyatli deb ataladigan boshqa yondashuv doirasida bu holat teskari tarzda taqdim etiladi: “xavf-xavfsizlik” bizning faoliyatimizning o'ziga xos xususiyati bo'lib xizmat qiladi va ikkinchisining tizimli g'oyasi xavf manbai va tahdid qilinadigan obyektning birlashtiradi.

Shunday qilib, xavfsizlikning mohiyati tizimni shunday tashkil etish bo'lib, unda u uzoq vaqt davomida barqaror ishlashi va o'z ichida tuzilgan ikkala tahdidga va tashqaridan kelgan tahdidlarga qarshi turishi mumkin.

Xavfsizlikni keng ma'noda mavjudlik va farovonlikka zarar yetkazadigan ta'sirlarning oldini olish, yumshatish, zararsizlantirish sifatida karagan V.M.Rodachin. U bir qator boshqa semantik ma'nolarni xam taklif qilgan: xavfsizlik:

- odamlarning ehtiyoji va qiziqishi sifatida,
- tuyg'u va yaxlitlik sifatida,
- o'zaro ishonch bilan tavsiflangan ijtimoiy munosabatlar sifatida,
- natija va jarayon sifatida,
- ijtimoiy funktsiya yoki maxsus harakatlarni amalga oshirish vakolati sifatida jamiyat a'zolarini himoya qilish,
- hokimiyat tizimi sifatida, davlat, jamoat va boshqa xavfsizlikni ta'minlash bilan shug'ullanadigan tashkilotlar.

Agar biz turli mualliflar (milliy, davlat, jamoat, ekologik, axborot va boshqalar) tomonidan xavfsizlikni ko'rib chiqishning o'ziga xos xususiyatlaridan mavhum bo'lsak, deya ta'kidlab utgan edi N.N.Ribalkin. Mavjud g'oyalarni shartli ravishda quyidagi asosiy ta'riflar guruhlariga qisqartirish mumkin:

1. xavfsizlik – xavf yo'qligi sifatida;
2. tizimning mulki sifatida;
3. muayyan faoliyat sifatida;
4. ma'lum bir davlat sifatida.

“Xavfsizlik” tushunchasini qo'llashning mavjud amaliyoti uni ikki tomonlama va hatto ko'p talqin qilishga imkon beradi, har bir talqin uning ba'zi muhim jihatlari aks ettiradi. Yangi ta'riflarning paydo bo'lishi bizning “xavfsizlik” tushunchasi haqidagi bilimimiz chuqurlashishi va uning yangi jihatlari ochilishi bilan sodir bo'ladi.

Amaldagi qonunchilik, xalqaro huquqiy hujjatlar va ilmiy adabiyotlarda “xavfsizlik” tushunchasini tahlil qilish asosida biz davlat xavfsizligi kabi xavfsizlik turlarini taqsimlash

haqida gapirishimiz mumkin: xalqaro, iqtisodiy, jamoat, mudofaa, axborot, ekologik, milliy, harbiy, energetika, mehnat va yo‘l xavfsizlik, yadro va radiatsiya xavfsizligi.

Bugungi kunda xavfsizlik ko‘pincha favqulodda vaziyatlarni, inson uchun xavfli bo‘lgan vaziyatlarni o‘rganishda va xavfsizlik sohasida insonning oqilona faoliyati usullarini ko‘rib chiqadigan xavfsizlik madaniyati bilan bog‘liq masalalarni o‘rganishda muhokama qilinadi. Xavfsizlik muammosi so‘nggi yillarda fanlararo maqomga va “xavfsizlik” tushunchasi, shu jumladan shaxsiy, umumiy ilmiy maqomga ega bo‘ldi.

Xavfsizlikning umumiy tushunchasi obyektning har xil tahdid va xavf-xatarlardan himoya qilishning barqaror holatini tavsiflovchi belgilar to‘plami sifatida karagan F.K.Mugulov. Ularning harakati uning tarkibiy va funksional yaxlitligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Xavfsizlik holatiga erishish haqida gapirganda, bir vaqtning o‘zida himoya obyektini va unga ta‘sir qiluvchi xavflarning umumiylikini ko‘rib chiqish kerak.

Bugungi kunda quyidagi xavfsizlik tizimlari haqiqatan ham mavjud:

- insonning hayoti jarayonida uning shaxsiy va jamoaviy xavfsizligi tizimi;
- tabiiy muhitni muhofaza qilish tizimi (biosfera);
- davlat xavfsizlik tizimi;
- global xavfsizlik tizimi.

Adabiy manbalarni tahlil qilish asosida, obyektga nisbatan ilmiy kategoriya sifatida xavfsizlik quyidagicha talqin qilinishini ta‘kidlash mumkin:

- xavfsizlik obyektining ma‘lum bir holati va uning hayotiy faoliyati (haqiqiy yoki vaziyat xavfsizligi);
- xavfsizlik objekti manfaatlarini himoya qilish darajasi;
- xavflarni oldini olish va bartaraf etish bo‘yicha chora-tadbirlar tizimining yetariligi;
- xavfsizlik obyektining barqarorligi va barqaror rivojlanishining sifat xususiyatlari, shu jumladan, barqaror shaxsiy tuzilmalar.

Milliy xavfsizlik – bu shaxsni, jamiyatni va davlatni ichki va tashqi tahdidlardan himoya qilish holati bo‘lib, u fuqarolarning konstitusiyaviy huquqlari, erkinliklari, munosib sifati va turmush darajasini, suverenitetini, hududiy yaxlitligini va O‘zbekiston Respublikasining barqaror rivojlanishini, davlatning mudofaasi va xavfsizligini ta‘minlashga imkon beradi.

Shaxs, jamiyat va davlat manfaatlarining maqbul muvozanatini hisobga olish kontekstida xavfsizlikni zamonaviy tushunish ushbu muammoning yangi jihati – axborot-psixologik xavfsizlikni ko‘rib chiqish vazifasini qo‘yadi.

Insonning axborot-psixologik xavfsizligi uning psixikasini himoya qilish holati sifatida ko‘rib chiqiladi, bu insonning ijtimoiy xulq-atvorining adekvat axborotga yo‘naltirilgan asosini shakllantirish va ishlashga to‘sqinlik qiladigan turli xil axborot omillari ta‘siridan himoya qilish, shuningdek, uning tashqi dunyoga va o‘ziga subyektiv munosabatlarining adekvat tizimi sifatida talqin etiladi.

Xulosa o‘rnida aytadigan bo‘lsak umumiy shaklda insonning axborot-psixologik xavfsizligi – bu atrof-muhit bilan axborot o‘zaro aloqa sharoitida faol ijtimoiy subyekt sifatida

uning yaxlitligini va rivojlanish imkoniyatlarini ta'minlaydigan shaxsiy xavfsizlik holati deb qarash mumkin

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining 2003 yil 11 dekabrda "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni. www.lex.uz.
2. O'zbekiston Respublikasining 2017 yil 8 sentyabr kuni qabul qilingan "Bolalarni ularning sog'lig'iga zarar yetkazuvchi axborotdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni. www.lex.uz
3. Bobokulov I. I., Umarov X. P. Xavfsizlik asoslari. O'quv qo'llanmasi. – T.: JIDU, 2010.